

Het Residentie Orkest en Gra Rueb

Hoe een ooievaar een feniks werd

Gra Rueb heeft twee opdrachten gekregen die direct gekoppeld kunnen worden aan het Residentie Orkest en een derde opdracht via een omweg. Het borstbeeld dat zij maakte van Viotta is die omweg en chronologisch gezien de eerste opdracht die met het orkest te maken heeft. Henricus Anastasius Viotta (Amsterdam 1848 - Montreux 1933) was in 1896 directeur geworden van de Koninklijke Muziekschool in Den Haag. Hij zag dat voor zijn leerlingen de vooruitzichten op een carrière in de muziek droevig waren en besloot een orkest van de grond te tillen: het Residentie Orkest. Het orkest dat zijn eerste concert gaf in 1904, stond in de beginjaren onder leiding van Viotta. Hij was een bekend Wagner adept, publicist, medeoprichter van de Wagner-Vereeniging en voorzitter van de Nederlandsche Toonkunstenaars Vereeniging. In 1921 maakte tante een marmeren borstbeeld van hem. Hierover werd geschreven: 'In 1921 heeft een zijner goede vrienden en geestverwanten van zijn vereering doen blijken door het schenken van Viotta's buste in marmer, een kunstwerk van de hand van de begaafde beeldhouwster Mejuffrouw G.J.W. Rueb, aan de Gemeente Amsterdam ter plaatsing in den Amsterdamschen Stadsschouwburg, waar deze buste tot in lengte van dagen zal getuigen van Viotta's groote betekenis als kunstenaar.' En zo geschiedde.

Het portret op de sokkel waarop de buste is geplaatst, is dat van Richard Wagner. Dat Wagner in het beeld is verwerkt, is niet alleen gedaan, omdat Viotta hem adoorde, maar ook omdat hij als een stuwende kracht voor Wagners kunst in ons land werd gezien.

Dat tante het beeld zelf heeft gehakt is twijfelachtig aangezien zij in een interview in 1967 zegt: 'Nu ja, het echt zware werk heb ik nooit zelf gedaan. Ik maakte mijn beelden altijd in klei en liet dat dan of gieten in brons of punteren en hakken in marmer.' Toentertijd voerden veel kunstenaars het eigen werk niet zelf uit, maar werd dat gedaan in gespecialiseerde ateliers. De kunstenaar ontwierp het beeld en een 'practiciënt' voerde het vervolgens uit in het gewenst materiaal. Wie de practiciënt van Viotta's borstbeeld is geweest, weet ik niet. Georg Graff, een practiciënt waar ze veel mee gewerkt heeft, kan het niet zijn, want die zat toen nog op de academie.

HANS RUEB



*Borstbeeld van
H.A. Viotta, 1921,
marmer*

Loudon

Draaide bij het borstbeeld alles om Wagner en zijn fan, bij de volgende opdracht speelde het orkest een centrale rol. Het betrof de plaquette van Loudon, waarbij de opdracht waarschijnlijk is gelopen via de hoofdrolspeler van de plaquette, Hugo Loudon.

Jhr ir. Hugo Loudon (Den Haag 1860 - Den Haag 1941) was civiel ingenieur die zijn kennis op veel vlakken heeft ingezet. Hij begon bij de Hollandse Landbouwmij in Hongarije en trad daarna in dienst bij de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg Mij. Hij was actief betrokken bij de aanleg van de beroemde Delagoa Baai spoorverbinding die de Zuid-Afrikaanse Republiek een uitweg bood naar de zee en de spoorweg van de Oranje Vrijstaat naar Pretoria, die de twee Boerrepublieken met elkaar zou verbinden. Daarna volgde een carrière bij de Koninklijke Petroleum Maatschappij in Nederlands-

Indië, waarvan hij in 1890 medeoprichter was. Hij startte als hoofdadministrateur, werd daarna directeur Nederland, negen jaar commissaris en tenslotte in 1929 president-commissaris van deze voorloper van de Royal Dutch Shell. Hij was ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, commandeur in de Orde van Oranje Nassau en kreeg ook andere Nederlandse en buitenlandse onderscheidingen.

Een opmerkelijke onderscheiding was de gouden medaille voor verdienste jegens 's Rijks Museum, toegekend omdat zijn oom een collectie Delfts aardewerk aan het Rijksmuseum Amsterdam schonk. Loudon was actief in het bestuur van het Rode Kruis en de Nederlandse Vereniging voor de Luchtvaart. Daarnaast was hij vanaf juni 1918 voorzitter van het bestuur van het Residentie Orkest en een belangrijke mecenas van het orkest. Toen het 'Pensioenfonds voor leden van het Residentie-Orkest' in 1929 maar niet van de grond wilde komen, heeft Loudon uit eigen midde-len *f* 100.000 voor het fonds gegeven. Ook heeft hij regelmatig de niet geringe tekorten van het orkest aan het einde van het concertseizoen aangezuiverd. In de notulen van bestuursvergaderingen is bij herhaling te lezen dat hij staande de vergadering een cheque uitschreef voor het door de secretaris gemelde tekort. Toen hij in december 1939 zijn bestuursfunctie neerlegde, werd hij benoemd tot erevoorzitter. Die gelegenheid was aanleiding een plaquette te maken. Het zou een plaquette met een roerige geschiedenis worden.

De bronzen plaquette met een afmeting van 60 x 99 cm toont Hugo Loudon en profiel met daaronder de tekst: Jhr Ir Hugo Loudon/ voorzitter van de Vereeniging/ Het Residentie Orkest/ 1918-1939. Zij is bij de hals gesigneerd met G. Rueb. De plaquette kreeg een plaats in het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen, waar de concerten van het Residentie Orkest werden gegeven.



Hugo Loudon bij zijn afscheid als voorzitter van het Residentie Orkest, 1939 (60 x 99 cm)

Op 20 september 1940 schreef *De Tijd*: ‘Woensdag is te Den Haag in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen in intiemen kring onthuld een bronzen plaquette, voorstellende de beeltenis van jhr. H. Loudon, vervaardigd door de beeldhouwster mej. Rueb. Jhr. Loudon is meer dan 30 jaren voorzitter geweest van het Residentieorkest; thans is hij eerevoorzitter. Het bestuur van het Residentie-orkest deed door zijn voorzitter, mr. Gerbert Scholten, de plaquette aanbieden. Namens het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen voerde mr. P. van Sonsbeeck het woord, waarna jhr. Loudon dankte. Een achttal leden van het orkest voerde onder leiding van dirigent Frits Schuurman een werk van Bach uit. Na afloop werd thee aangeboden.’ Dat een journalist niet noodzakelijkerwijs hoeft te kunnen rekenen laten de 30 jaren zien die hij noemt. De getallen op de plaquette laten immers een verschil zien van 21 jaar.

Tijdens de bezetting werden op last van Seyss-Inquart onder andere bronzen beelden in beslag genomen om omgesmolten te worden ten behoeve van de oorlogsindustrie. De bronzen plaquette van Loudon werd uit de muur gehakt en afgevoerd. Wat er daarna mee gebeurde valt te lezen in de *Nieuwe Haagsche Courant* van 14 april 1955: ‘Het belande bij de carillons, die uit de Nederlandse torens werden geroofd en waarbij zich kostbare Hemony klokken bevonden, welke als “oud vuil” werden opgestapeld in een loods van de Koninklijke Rotterdamse Lloyd in Rotterdam. Daar werd het gevonden door de heer N.J. Slemmer [hij was bedrijfsleider van de werkplaatsen en het reparatiebedrijf van de Koninklijke Rotterdamse Lloyd], die de waarde ervan begreep. Elke dag gaf hij de beeltenis een duwtje, waardoor het brons steeds dichterbij de deur kwam. Tenslotte kon hij het mee naar huis nemen en nog later begroef hij het. Toen de oorlog voorbij was, werd het bestuur van K. en W. medegedeeld, dat

de beeltenis van jhr. Loudon bewaard was gebleven. En hierop kon het weer op zijn oude plaats worden gezet. De beeldhouwster Grada Rueb heeft de heer Slemmer toen als dank een klein bronzen beeldje ten geschenken gegeven.’ Tot zover eind goed, al goed.

In 1964 sloeg het noodlot opnieuw toe. Het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen brandde tot op de grond toe af en ging volgens de kranten de gehele inboedel verloren. Maar ook deze aanslag overleefde de plaquette. Net zomin als we weten hoe de feniks zijn kunstje flikt, viel te achterhalen hoe de plaquette het inferno heeft overleefd. Een feit is dat ze nu in het archief van het Residentie Orkest haar dagen slijt.

In het verleden is de plaquette gebroken geweest tussen de tekst en het portret. Dit is zo netjes gerepareerd dat het aan de voorkant niet te zien is. Mogelijk is de plaquette gebroken in de oorlogsjaren, toen zij van de muur is gehakt, waarschijnlijk niet zachtzinnig is vervoerd, begraven en vervolgens opgegraven (en dat alles zonder stoffhandschoenen).

Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen in 1964

Gouden Jubileum

Ter gelegenheid van het Gouden Jubileum van het Residentie Orkest in 1954 heeft tante een penning ontworpen.





Deze bronzen gietpenning met een diameter van 86 mm is uitgevoerd bij Koninklijke Begeer, Voorschoten, onder nummer 2178. De penning is niet gesig-neerd. Het waren zeven erepenningen met oorkonde, die zijn uitgereikt aan diegenen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor het orkest.

Op de keerzijde is ruimte vrijgehouden om een naam in te graveren. Op 23 november 1954 werd een penning uitgereikt aan de voorzitter van de Vereniging Vrienden van het Residentie Orkest (vvro) jhr mr H.G.A. Quarles van Ufford (de ruimte om de naam te graveren kan dan al snel tekort schieten) en op 14 mei 1955, bij het slot van het jubileumseizoen, aan L. Molhuysen. Lucas Molhuysen (Den Haag 1918-Den Haag 1995) is zijn hele leven actief geweest in en voor Den Haag. Hij was tot zijn 55ste werkzaam bij Shell. Hij was een 'vechter tegen de liefdeloosheid en onachtzaamheid waarmee velen in zijn ogen met Den Haag omgingen.' Hij was medeoprichter van Stichting Monumentenfonds Den Haag en Omgeving en directeur bij de Bond Heemschut. Vanuit de Stichting werd Stadsherstel Den Haag en Omgeving opgericht waarvan Molhuysen directeur (1977-1984) werd. Hij streed soms als een Don Quichot voor het behoud van het gebouwde erfgoed van Den Haag wat

hem deed vervreemden van zijn oorspronkelijke medestanders. Molhuysen werd voor al zijn werk en inzet benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Hij was ook secretaris van het vvro en zeventien jaar de motor die de Vereniging aan de rol hield. Ook hier liep hij met zijn kordate optreden vaak voor de troepen uit, wat de nodige wrevel opriep. Ondanks dat werd hij erg gewaardeerd en heeft hij de penning gekregen voor al het werk dat hij voor de vvro heeft verzet. Aan wie de vijf andere penningen zijn uitgereikt is nog niet teruggevonden. ■

Met dank aan de medewerkers van het gemeentearchief Den Haag, fotoburo Meyer, Den Haag, en mevrouw N. Graff.

BRONNEN

Rijksdienst voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag.
Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam.
Gemeentearchief Den Haag, archieftoegang 0761-01

LITERATUUR

s. BOTTENHEIM Levensbericht van Mr Henricus Anastasius Viotta *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* (1933).

G.W. VAN HERWAARDEN In memoriam Lucas Molhuysen *Die Haghe Jaarboek* (1996).

De foto van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen is gemaakt door Fotoburo Meyer en met toestemming overgenomen van www.haagsebeeldbank.nl.